

Náhrada škody dle nového občanského zákoníku

Nový občanský zákoník podstatně změnil právní úpravu náhrady škody. Reformou prošel pojem škody, předpoklady, za kterých bude nutné ji hradit, i způsob náhrady.

Škodou se nově míní **újma na jmění** (§ 2894 odst. 1 NOZ). Rozumí se jí nejen snížení majetku (aktiv) poškozeného, ale **také například zvětšení jeho dluhů (pasiv)**. Padá tak dosavadní judikatura, která nespatořovala vznik škody v tom, že poškozenému vznikl přičiněním škůdce dluh (např. finanční úřad mu vyměřil pokutu). Škodu povinný utrpěl až v okamžiku, kdy takový dluh zaplatil anebo kdy musel strpět výkon exekuce na svůj majetek. Až tehdy se – striktně vzato – snížil jeho majetek. Nově bude možné nahlížet jako na škodu již na samotný dluh. Škůdce bude povinen poškozeného tohoto dluhu zbavit (jeho zaplacením, dohodou s věřitelem o jeho prominutí, anebo také převzetím) nebo mu za něj poskytnout náhradu (§ 2952 NOZ).

Ani nový občanský zákoník obecně **nerozšiřuje pojem škody o újmu nemajetkovou**, kterou je kupříkladu pošramocená pověst či psychické strádání. Ke **kompenzaci nemajetkové újmy bude škůdce povinen, jen když si to strany ujednají, anebo stanoví-li tak zákon** (§ 2894 odst. 2 NOZ). Okruh situací, pro které tak činí, se nicméně významně rozšiřuje. Za všechny lze zmínit například svévolné či škodolibé poškození věci, tedy obecně poškození, z něhož má škůdce potěšení. V takovém případě nahradí poškozenému i cenu zvláštní obliby věci, tedy v podstatě psychickou újmu spojenou s jejím zničením či poškozením. Újmu v podobě odůvodněného pocitu osobního neštěstí, které nelze jinak odčinit, bude škůdce povinen kompenzovat **i tehdy, odůvodní-li to zvláštní okolnosti**. To

je dosti vágní vymezení. Bude záležet jen na soudcích, ve kterých situacích dovodí takové okolnosti. Zákon poskytuje jen základní vodítko. O tyto případy by mělo jít zvláště tehdy (leč nikoliv výlučně – výčet je demonstrativní), poruší-li škůdce z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobí-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky. Nemajetkovou újmu bude třeba hradit rovněž **ve všech případech, kdy povinnost k náhradě stanoví zákon o obchodních korporacích**, tedy v podstatě vždy, vznikne-li taková újma následkem porušení povinnosti stanovené společenstevním právem.

V rovině obecné úpravy nový občanský zákoník **opouští dosavadní jednotné pojetí civilního deliktu**. Dle něho odpovědnost zakládalo porušení libovolné právní povinnosti. Nezáleželo na tom, zda ji stanovil zákon, nebo dohoda stran. Nová právní úprava **rozlišuje tři typy základních deliktů – porušení dobrých mravů (§ 2909 NOZ), zákona (§ 2910 NOZ) a smlouvy (§ 2913 NOZ)**. Právní režim jednotlivých typů se bude lišit. Ryze deliktní odpovědnost (náhrada škody při porušení povinnosti stanovené zákonem) se např. bude blížit dnešnímu subjektivnímu pojetí občanskoprávní odpovědnosti. Škůdce bude povinen k náhradě jen při vlastním zavinění, byť presumovaném. Odpovědnost kontraktní (náhrada škody při porušení povinnosti stanovené smlouvou) naopak navazuje na současnou objektivní odpovědnost obchodněprávní. Škůdce nahradí škodu bez ohledu na své zavinění, povinnosti se však zprostí, dovolá-li se liberačních důvodů vymezených v § 2913 odst. 2 NOZ. Naznačené dělení otevírá otázku, **do které kategorie podřadit porušení povinnosti stanovené**

zákonem, leč pro smluvní vztah. Typicky povinnost péče řádného hospodáře, kterou stanoví zákon, ovšem coby součást minimálního (zákonného) obsahu smlouvy o výkonu funkce. Domníváme se, že důsledky takového porušení by **logicky měly spadnout pod režim smluvní odpovědnosti**. V teorii jsme však zaznamenali i názory odlišné. Doplňme, že ani režim smluvní odpovědnosti nebude vylučovat povinnost nahradit škodu jiné osobě, než je účastník smlouvy, k jejímuž porušení došlo. Oproti dnešní judikatuře, která je v tomto ohledu prakticky bezbřehá, se však částečně zúží okruh potenciálně oprávněných. Z nového občanského zákoníku se podává, že porušitel smluvní povinnosti nahradí škodu třetí osobě (která není stranou smlouvy) jedině tehdy, mělo-li splnění ujednané povinnosti zjevně sloužit jejímu zájmu. Taková úprava se blíží německému pojetí smlouvy s ochrannými účinky pro třetího (*Vertrag mit Schutzwirkung für Dritte*).

Zásadních změn se dočkaly skutkové podstaty zvláštní odpovědnosti (náhrada škody z provozní činnosti, škody způsobená provozem zvlášť nebezpečným, škody z provozu dopravních prostředků atd.). Některé z těch dosavadních se vyčlenily k samostatné úpravě, jiné přibýly. Velikým problémem pro podnikatele ve službách a stavebnictví by mohla být **zvláštní úprava náhrady škody na nemovité věci** (§ 2926 NOZ). Kdo, byť oprávněně, provádí nebo zajišťuje práce, jimiž se jinému působí škoda na nemovité věci, nebo jimiž se držba nemovité věci znemožní nebo podstatně ztíží, nahradí škodu z toho vzniklou. Vždy bez ohledu na to, zda při tom porušil právní povinnost, a bez možnosti jakékoliv liberace. To je značný posun oproti dnešnímu pojetí

odpovědnosti za provozní činnost či provoz zvláště nebezpečný. Strany sice zásadně budou moci předem sjednat omezení či vyloučení práva na takovou náhradu, a to i jako právo věcné, dojde-li k jeho zápisu do veřejného seznamu, problém však budou mít ti, kdož na to včas nevzpomenou, resp. vůči těm, s nimiž žádnou smlouvu neuzavírají, např. když rekonstrukcí nemovitosti např. zhotovitel poškodí jinou nemovitost, aniž to mohl předvídat.

Zbystřit by ale měli také všichni majitelé nemovitostí, pokud jde o novou právní úpravu **náhrady škody způsobené věcí**, včetně nemovitě (§ 2936 - § 2938 NOZ). Způsobí-li např. kolemjdoucímu škodu nájemník či jeho návštěva tím, že z okna vyhodí nějaký předmět, a škůdce nebude možné určit (např. proto, že se nepodaří zjistit, ze kterého okna věc vylétla nebo kdo ji vlastně vyhodil), nahradí škodu vlastník nemovitosti. Bude-li jich více (např. u bytových domů), nejspíš ji nahradí všichni, patrně i prostřednictvím

společenství vlastníků. Stejně tak, dojde-li k odloučení části budovy (např. kusu omítky) v důsledku její vady či nedostatečné údržby. Způsobenou škodu nahradí nejen současný vlastník budovy, ale solidárně s ním i vlastník předchozí, měla-li škoda příčinu v nedostatku vzniklém za trvání jeho vlastnictví, na který svého nástupce neupozornil, a došlo-li ke škodě do roka od zániku jeho vlastnického práva.

Profesionálové všech oborů by zase měli zaregistrovat novou úpravu **náhrady škody způsobené informací či radou** (§ 2950 NOZ). Opět zcela bez ohledu na své zavinění, porušení právní povinnosti a dokonce i existenci smlouvy, a bohužel i bez možnosti jakékoliv liberace, nahradí každý, kdo se hlásí jako příslušník určitého stavu nebo povolání k odbornému výkonu nebo jinak vystupuje jako odborník, škodu, kterou způsobí jinému neúplnou či nesprávnou informací, nebo jen „škodlivou“ radou danou za odměnu v záležitosti svého vědění nebo dovednosti. Mimořádně

rizikovým se tak stane publikování jakýchkoliv odborných informací či „rad“, jestliže čtenáři platí za jejich zpřístupnění (např. v odborných časopisech či publikacích), ale např. i vystupování na veřejných konferencích či školeních, opět bude-li účast na nich zpoplatněna.

Revoluční změnou prošla také právní **úprava způsobu náhrady škody**. Zatímco současná úprava upřednostňovala náhradu peněžní, nový občanský zákoník staví na principu **restituce naturální** (§ 2951 odst. 1 NOZ). Škoda se **ze zákona nahradí uvedením do předešlého stavu**. Teprve, nebude-li to možné, anebo požádá-li o to poškozený, může ji škůdce hradit v penězích. Strany si náhradu v penězích také nepochybně mohou předem sjednat. Jestliže tak však neučiní a poškozený nezbaví škůdce břímě naturální restituce, bude na škůdci, aby vlastním přičiněním i nákladem uvedl poškozeného do stavu, jako by ke škodné události nedošlo.

Autor: Petr Čech